

УДК 340.12(031)
ББК 67я20
М 18

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету права НАН України. Протокол №5 від 29 грудня 2009р.

Редакційна колегія: С. В. Бобровник, О. Г. Варич, Т. О. Дідич, В. В. Демічева, О. М. Мельник, Н. М. Оніщенко, Т. І. Тарахонич, О. І. Чаплюк, А. П. Чернеча

Рецензенти:

О. В. Петришин - доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Харківської юридичної академії ім. Ярослава Мудрого;
С. Д. Гусарев - доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри теорії держави і права Київського національного університету внутрішніх справ;
О. В. Потехін - доктор історичних наук, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Київського університету права НАН України.

М18 **Мала енциклопедія теорії держави і права** / За заг. ред. Ю.Л. Бошицького. - К.: Вид-во Європейського університету, 2010.-368 с.

Метою Малої енциклопедії теорії держави і права є систематизація та визначення змісту основних державно-правових категорій, які належать до предмета теорії держави і права. У роботі розкривається зміст та сутність юридичних категорій, визначаються їх функціональне призначення, природа та сутність. Призначена для засвоєння юридичних знань та формування правової культури та правосвідомості студентів-юристів.

Розрахована на студентів і викладачів юридичних навчальних закладів, юристів, які здійснюють правотворчі та правореалізаційні функції, та усіх, хто цікавиться проблемами загальної теорії держави і права.

УДК 340.12(031)

ББК 67я20

ISBN 978-966-301-167-7

© Київський університет права НАН України, 2010

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

А, Б кандидат юридичних наук, професор С. В. Бобровник
В, Г асистент О. І. Чаплюк
Г, Е, Є, кандидат юридичних наук, доцент О. М. Мельник
Д кандидат юридичних наук, доцент А. П. Чернега,
кандидат юридичних наук, доцент О. М. Мельник
Ж, З, І кандидат юридичних наук, доцент О. Г. Варич
К кандидат юридичних наук, професор С. В. Бобровник
кандидат юридичних наук, доцент О. Г. Варич
Л, М,
Н, О кандидат юридичних наук, доцент Т. О. Дідич
П, Р доктор юридичних наук, професор Н. М. Оніщенко
С, Т кандидат юридичних наук, доцент В. В. Демічева
У, Ф,
Х, Ц кандидат юридичних наук, доцент Т. І. Тарахонич
Ч, Ш,
Ю, Я кандидат юридичних наук, доцент А. П. Чернеча

Перелік літературних джерел та юридичні латинські вирази: кандидат юридичних наук, доцент О. Г. Варич, кандидат юридичних наук, доцент Т. О. Дідич, кандидат юридичних наук, доцент А. П. Чернега, асистент О. І. Чаплюк.

ПЕРЕДМОВА

У вищих навчальних закладах юридичного профілю як вступні та основоположні вивчаються нормативний та спеціальні курси з теорії держави і права. Без них неможливо засвоїти спеціальні юридичні дисципліни. Але справа не лише в цьому. Самі по собі такі соціально-політичні явища, як держава і право викликають підвищений інтерес як у юристів-практиків, так і у пересічних громадян. Вони відіграють настільки суттєву роль у житті кожної людини і суспільства загалом, що вивчення закономірностей їх виникнення, розвитку і функціонування стає об'єктивною потребою сучасної науки. Теорія держави і права, таким чином, слугує тим необхідним фундаментом, на якому засновується глибоке, сутнісне розуміння всіх без винятку юридичних дисциплін і процесів.

Питання про державу, розуміння та характеристика сутності цієї категорії та її ролі в суспільстві з давніх пір належать до числа основоположних і дискусійних. Це пояснюється тим, що ці питання безпосередньо стосуються інтересів різних прошарків суспільства, політичних партій, рухів. Жодна громадська організація не може конкурувати з державою у багатоманітності виконуваних функцій та за ступенем впливу на розвиток суспільства.

Розібратися у складних процесах становлення демократичних інститутів, побудови громадянського суспільства, оновлення всіх сфер суспільного розвитку можливо, лише маючи чітке уявлення про державу і право, про компоненти, з яких вони складаються, та форми впливу на прояви влади. В цьому і полягають сутність та основне призначення теорії держави і права як науки: дати уявлення про форми сучасної

державної влади, структуру суспільства, принципи та форми взаємодії елементів держави, співвідношення державно-правових категорій підвищення ефективності державно-правового впливу на суспільство з метою надання йому рис системності та упорядкованості. Цьому процесу сприяє наявність значної кількості навчально-методичних та наукових видань. Однак, вони не формують єдиного уявлення про державно-правові категорії, часто переповнені інформаційним матеріалом, а іноді навіть мають протирічний зміст.

Вирішення цієї проблеми покладається на енциклопедичні видання, завдання яких подати науку права як повний організм, перейнятий однією вищою ідеєю. Це пояснює тенденцію до появи різноманітних енциклопедичних видань, особливістю яких є підготовка, поряд з універсальними енциклопедіями, що містять комплексні категорії, галузевих енциклопедій та енциклопедичних словників, що є реакцією суспільства на ускладнення та диверсифікацію науки, необхідність систематизації фундаментальних знань. До такої систематизації спонукають як суспільні перетворення, що спричиняють необхідністю перетворень у сфері держави і права, так і поява якісно нової правової системи, заснованої на принципах верховенства права та захисту прав і свобод людини; зростання ролі права в житті окремих особистостей, що пов'язується зі зростанням авторитету права у суспільстві; необхідність комплексного дослідження категорій, що складають основу юриспруденції тощо.

Зазначені причини обумовили започаткування Київським університетом права НАН України видання циклу малих енциклопедій з основних галузей юридичних знань. Вже побачила світ "Мала енциклопедія права інтелектуальної власності", а пропонується праця є другим енциклопедичним дослідженням у цій серії. Вона підготовлена науково-педагогічними працівниками кафедри теорії та історії держави і права Київського університету права НАН України та співробітниками відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

"Мала енциклопедія теорії держави і права" має певні риси академічного видання, які виявляються у підвищеній увазі до концептуальної основи юридичної науки, визначенні місця категорій у загальній системі понять, науковому стилі викладення. В процесі підготовки даної енциклопедії автори намагалися уникати ідеологізації та політизації матеріалів та авторської інтерпретації теоретичних концепцій.

"Мала енциклопедія теорії держави і права" розрахована на широке коло читачів. До неї можуть звертатися ті, хто створює та застосовує право. Йдеться про державних і політичних діячів, депутатів, працівників державного управління, суддів, прокурорів, адвокатів.

Окрім того, енциклопедія буде корисною і у навчальному процесі, особливо для викладачів і студентів юридичних закладів. Нарешті, вона може бути корисною всім, хто цікавиться правом та державою як особливими засобами забезпечення суспільного порядку.

Ми сподіваємося, що пропонується читачеві мала енциклопедія теорії держави і права сприятиме необхідному впливу на розвиток сучасного правознавства, забезпеченню можливості зрозуміти правознавство в його цілісності, оцінити його сильні сторони і недоліки, виявити проблеми і закликати правознавців до їх вирішення.

**Ю. Л. Бошицький,
ректор КУП НАН України, професор.
Заслужений юрист України**